

שמעתא למיקתא

גליון מ"א / פר' שמות / ה'תשע"א
קהילת "חניכי הישיבות", רמות ב'

בענין איסור לא תחנם במשבת מעשיהם

א. לא תחנם. ב. לשבח חכמתם. ג. אינו מכוון לשבחם.

א. לא תחנם

איתא בע"ז (ב) "לא תחנם" (דברים פי"ז פס"ב), לא תתן להם חן. ופרש"י שלא יאמר כמה עובד כוכבים זה נאה, ע"כ. וע"י בע"ז (שם) שמי"מ היכן שמתכוון לשבח את הבורא מותר. וכן הוא בספר המצות להרמב"ם (ל"ח ט), ביד החזקה (ע"ז פי"ה הי"ד) ובסמ"ג (לאו מה). ועיי"ש ברמב"ם ובסמ"ג דיסוד איסור זה הוא מפני שגורם להדבק בהם וללמוד ממעשיהם הרעים. וכן הביא החכמת אדם (כלל פ"ז אות י"א).

ועיי"ן ברמב"ם (ע"ז פי"ה הי"ד) שכתב על פי הגמרא הנ"ל דאסור לספר "בשבחן" ואפילו לומר כמה נאה עכו"ם זה בצורתו. והמאירי (ע"ז כ. ד"ה כבר ידעת כמה) כת' שאין לשבח עניינם ומעשיהם ואפילו יופי צורתם ותבניתם, ע"כ. ועיי"ן בחינוך (מצוה תכ"ו) שכתב דלא יעלה על פינו שיהיה במי שהוא עובד עבודה זרה דבר תועלת, ולא יהי מעלה חן בעינינו בשום ענין כו', והעובר ע"ז ושיבח עובדי ע"ז ומעשיהם זולתי בענין שימצא שבה יתר מאד לאומתנו מתוך שבהם עבר על לאו זה, ע"כ. והחרי"ם (פכ"א אות א) כת' ק"ו שלא יספר בשבח מעשיו "או שיחבב דבר מדבריהם".

וכן פסקו ה"שור"ע (יו"ד סי' קנ"א סעי' ד') דאסור לספר בשבחן אפי' לומר כמה נאה עכו"ם זה וק"ו שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו, אבל אם מכוין בשבחן להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו מותר. וכ"כ החכמת אדם (כלל פ"ז אות י"א). וכת' השו"ע (ח"מ סי' רמ"ט סעי' א') והש"ך (יו"ד סי' קנ"א ס"ק יח) שהדין כן אף בעכו"ם שאינו עובד ע"ז. וכתבנו מזה בגליון נ"ד. (וע"י עוד בשו"ע (או"ח סי' רכ"ט סעי' ז) "הרואה חכמי אומות העולם עכו"ם וכו' ואומר בא"י אמ"ה שנתן מחכמתו לבשר ודם". והיינו טעמא שניתן לברך כי כוננתו להודות להקב"ה ולא לשבחם).

[ואיתא ביו"ט (ט"ז) שאסור לכפול שלום לעכו"ם אפילו שלא ביום אידו. וכתב בהגהות רבינו פרץ (על הסמ"ק מצוה קלה אות א) שדוקא שלום שהוא שמו של הקב"ה או ברכה בלשון שם. וכ"כ הב"י בנדק הבית (יו"ד סי' קמ"ח) בשם הארחות חיים (סי' כ"א הל' ע"ז אות טו ד"ה ואסור לכפול) בשם הר"מ. ועיי"ן בשו"ע (יו"ד סי' קמ"ח סעי' ז) שפסק דאסור לכפול להם שלום לעולם. לפיכך טוב להקדים לו שלום, כדי שלא יתחיל העכו"ם, ע"כ. והט"ז (שם סי' ק"ו) הביא דברי ההגהות הנ"ל דדוקא בשמו של הקב"ה אסור. וכן נראה דעת הש"ך (סי' ז). וכן בהגהות בר"כ"י (שם) שנקט כהט"ז. ועיי"ן ברמב"ם (שמיטה ויובל פי"ה הי"ח) שאפי' בשביעית מותר לברכס, כגון "תתחזק או תצליח"].

ב. לשבח חכמתם

והנה יש לעיין בכל זה שהרי מצינו בש"ס קדושין (נ"א) דשאלו את רבי אליעזר עד היכן כבוד אב ואם, אמר להם צאו וראו מה עשה עובד כוכבים אחד לאביו וכו'. ולכאורה צ"ע איך סיפרו בשבח מעשיו. וכן העירוני דיש להקשות מהרמב"ם (כתבי קדש, מכתב לרבי שמואל אבן תבון) שכתב על אריסטו "דעת האריסטו היא תכלית דעת האדם, מלבד מי שנשפע עליה השפע האלוהי עד שישירו אל מעלת הנובאה אשר אין מעלה למעלה ממנה".

וז"ל הספר חסידים (סי' תקפ"ג) אם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים "בין גוים" כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה הטובה, רשאי לומר זכור לטוב. ועיי"ש (סי' תש"ח) שכתב אמרו על חרבונה זכור לטוב (ירושלמי ג, ז) לפי שאם אדם מדבר בשבח צדיקים בין יהודים בין גוים כגון אותו פלוני עשה לישראל אותה טובה יאמר ז"ל, ע"כ.

שו"מ בתשובות והנהגות (ח"ד סי' קצ"ז) שכתב שלא שמענו נוהגים איסור לשבח עכו"ם על פעולותיו, ומצוי שמשבחים עכו"ם ממנהיגי המדינה שהוא חכם ולא שמענו מעולם שיש בזה איסור. והיינו טעמא משום שלא מצינו איסור לשבח את העכו"ם בחכמתו [ועיי"ש שהביא ראייה לדבריו מהרמב"ם הנ"ל]. וסיים שלמעשה עכו"ם שהוא חכם גדול כדאי להוסיף "לא כגדולים שלנו" וזוהו בודאי יתר איסור, וכלשונו החינוך (שם) "והעובר ע"ז ושיבח עובדי ע"ז ומעשיהם זולתי בענין שימצא שבה יתר מאד לאומתנו מתוך שבהם עבר על לאו זה", ע"כ. אבל מסתימת הפוסקים הנ"ל שלא חילקו בדבר, לא משמע כדבריו. וכן משמע מהחינוך שכת' ד"לא יהי מעלה חן בעינינו בשום ענין".

ג. אינו מכוון לשבחם

ובאמת יש ליישב מקומות הנ"ל ע"פ דברי התוספתא (ע"ז פי"ג הי"ח) אין נותנים להם מתנת חנם, בד"א בגוי שאינו מכירו אבל אם היה אוהבו או שכנו מותר משום שאינו אלא כמוכרו לו מותר. והביאה הרמב"ם (ע"ז ג, י) סד"ה ועוד מצאתי, התוס' (ע"ז כ. ד"ה רבי יהודה אומר דברים ככתב) והרא"ש (ע"ז סי' יט). וע"י בהגהות אשר"י (שם) שע"ז אנו סומכים לתת מתנות לעכו"ם חנם מן התורה, ע"כ. [ועיי"ן בפרישה (יו"ד סי' ק"ז אות א) שאפי' עבד לו ניח נפשיה אין זו מתנת חנם. מבואר שאפי' כבר עשה לו הטובה מותר לישראל לתת לו כיון שאין זה אלא כתשלום על מה עשעה. וכן יוצא מהט"ז (יו"ד סי' קנ"א ס"ק ה) וז"ל דאם מכירו לא הוה עלייהו שם מתנה אלא כמכירה שהרי ישלם גמולו או "כבר שילם לו", וכן מוכח בתשובת הרשב"א (ח"א סי' ח) שכתב דההוא דשולח ירך לנכרי לא לחנם הוא "אלא לגמול למה שקדם". וכן פסקו ה"שור"ע (יו"ד סי' קנ"א סעי' י"א) דהיכן שמכירו אין משום מתנת חנם. ועיי"ש ברא"ש שמשמע שכוונת התוספתא שגם "נתינת חן" מותרת כה"ג. וכן משמע מלשון הפלפולא חריפתא (שם אות ד) [דכוונת הרא"ש להתיר איסור נתינת חן] שהרי כתב דהיינו טעמא, דהוי כמוכר לו, משום שע"י שהוא אוהבו או שכינו הוא שאומר כן ומקבל גם ממנו הנאה מה, ע"כ.

וכן מצאנו בעבודת עובדה (להגרשי"ק, ע"ז כ. ד"ה גמי ואף ר"ע) שכתב דודאי מה דאסור לומר כמה נאה נכרי זה היינו אם מכוין לטוב הנכרי וליתן לו חן לפארו, אבל אם אינו מכוין לטובת הנכרי רק לטובת ישראל ודאי דמותר, ע"כ. וכן מבואר בדברי החזו"א (שביעית סי' כ"ד ס"ק ד) שכתב דלענין לא תתן להם חן כל שעושה לריחוק ישראל ליכא איסור דנתינת חן אינו אלא ברגש החנינה, אבל לא בדורש טובת עצמו (אבל לענין חניה בקרקע אע"פ שלומדים מלא תחנם אין חילוק, עיי"ש).

ובמהר"ם שיק (או"ח סי' מו ד"ה והנה בע"ז) כתב דאיסורא דלא ליתן להם מתנת חנם הוא משום לא תתן להם חן, וע"כ אפי' למי"ד דבר שאינו מתכוון אסור מ"מ הכא מותר היכן דאינו מתכוין. ומשמע מדבריו דעיקר ההיתר של אינו מתכוין נאמר על נתינת חן. ולפי דבריו נמצא שכל שאינו מתכוון לתת להם חן ליכא איסור.

יוצא שאם אינו מתכוון לטובת העכו"ם לית לן בה. ולפי"ז מתורץ הא דקידושין שם שכוונת חז"ל ללמוד ממעשיהן הטובים, וכן עפ"י שכל ליישב הא שכת' הרמב"ם והספר חסידים הנ"ל, שכל שמשבח חכמתם, כיון שאינו מתכוון לטובת הנכרי אלא אדרבה לומר ממנו דבר שיש בו תועלת לעצמו מותר. וכמו כן לפי יסוד הנ"ל ק"ו אם כוונתו להכיר לו טובה על דבר שקיבל ממנו וכדו' לית לן בה דאין זה בכלל מתנת חנם כמבואר לעיל. ודו"ק.

מסקנא דדינא-

העולה לדינא, א' אסור לספר בשבחן של עכו"ם, אפילו לומר כמה נאה עכו"ם זה בצורתו, קל וחומר שיספר בשבח מעשיו או שיחבב דבר מדבריו משום לאו דלא תחנם. ב' אם מכוין בשבחן להודות להקב"ה שברא בריה נאה כזו, מותר. ג' אינו מתכוון לטובת העכו"ם כגון שכוונתו להכיר לו טובה על דבר שקיבל ממנו וכדו' אין איסור.

בענין שיעור קביעות סעודה (ב)

כתב השו"ע (סי' קס"ח ס"ו) פת הבאה בכסנין מברך עליה בורא מיני מזונות ולאחריו ברכה מעין שלש, ואם אכל ממנו שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו אע"פ שהוא לא שבע מברך עליו המוציא וברכת המזון. עכ"ל.

ובהגהות רעק"א על גליון השו"ע כתב וז"ל: מהר"ם בן חביב בספרו תוספת יוה"כ דף ע"ט ע"ב בתוס' ד"ה מיני תרגימא וכו' כתב דהוא שיעור פרס שהוא שיעור קביעות סעודה לענין עירוב ג' או ד' ביצים ע"י לקמן סי' קס"ח ס"ג, וכ"כ בשו"ת פרח שושן או"ח כלל א' סי' ד', ובגן במלך סי' ל"ו לא ס"ל כן. עכ"ל (ומי"ש שיעור ג' או ד' ביצים היינו דנח' שם הרמב"ם והרש"י כמה הוא שיעור פרס ג' או ד' ביצים).

ובמשני"ב (שם סי' ק"ד) כתב וז"ל: והנה לענין עירוב תחומין בסי' קס"ח איתא דשיעור סעודה הוא ג' או ד' ביצים, וכתבו כמה אחרונים דה"ה כאן חשיב בזה שיעור קביעות סעודה, אבל כמה אחרונים והגר"א מכללם חולקים וס"ל דאין לברך המוציא וברכת המזון אלא כשיעור סעודה קבוע שהוא של בוקר וערב וכמשי"ב הב"י בשם שבל לקט, וכן מצאתי באשכול דמוכח שהוא סובר כן, וכן נוטה יותר לשון השו"ע. ומי"מ לכתחילה טוב לחוש לדעת המחמירים שלא לאכול ד' ביצים. עכ"ל.

ומבואר בדבריו דס"ל עיקר לדינא דשיעור קביעות סעודה הוא כשיעור סעודה קבועה של בוקר וערב, דהוא יותר מד' ביצים.

אולם ככה"ח (שם אות מ"ה) כתב וז"ל: הנה השיעור של קביעות סעודה לא פ"י (המחבר) ודוחק גדול לומר שתלוי הדבר בהבחנת האדם כפי מה שהוא רואה באחרים, ויש ללמוד מדין עירוב דהתם אמרינן דמזון סעודה אחת לבנוני הוא שיעור ג' ביצים של פת לדעת הרמב"ם וד' ביצים לדעת הטור וכו' ולפי"ז יש להזהר שלא לאכול מפת הבאה בכסנין וכיוצא אלא פחות מנ"ד דהאכל שלכו"ע אע"פ לברך המוציא או ע"ב שלמיות שלכו"ע צריך לברך המוציא וכו', וכ"כ הברכ"י אות ד' ובספרו שו"ת חיים שאל סי' ע"ה מחב"ר אות ו' וכתב שכן מנהג העולם, וכ"פ בספרו מו"ב סי' ג' אות צ"ה וכתב הגם שיש חולקים סברא זו עיקר וכן הסכימו כמה אחרונים עכ"ל.

והנה במג"א (שם סי' י"ג) כתב דאם קבע סעודתו על פת הבאה בכסנין אע"פ שאכל עמו בשר ודברים אחרים ואלו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו אפי"ה מברך המוציא וגי' ברכות. ואם אכלו לבדו והוא שבע ממנו וגם אחרים רגילין לשבוע ממנו כשמלפתין עמו דבר אפי"ה אכלו לבדו מברך המוציא כיון ששבע ממנו. עכ"ד. והביאו להל' במשני"ב (סי' קס"ח ס"ק כ"ד).

ומסתימות דבריהם משמע דאין שיעור מסויים שצריך לאכול מן הפת הבאה בכסנין, אלא כל שקבע עליהסעודתו מצרפים אף את הבשר והד"א לשיעור קביעות סעודה.

וכן מבואר לדינא באג"מ (או"ח ח"ג סי' ל"ב) וז"ל: אבל כאשר במדינה זו מברכת השי"ת רגילין לאכול הרבה דברים בסעודה וממעטין ממילא באכילת לחם, והמג"א בסי' י"ג כתב שהקביעות סעודה אם אכל עם בשר ודברים אחרים הוא כשיעור הפת שאוכלין עם בשר ודברים אחרים, נמצא שבמדינה זו הוא שיעור קטן להרבה אנשים עוד פחות מג' ביצים. עכ"ל.

וחזר ע"ז שוב באו"ח (ח"ד סי' מ"א) וז"ל: דבמדינה זו שאוכלין מעט פת בסעודה הוי מעט הפת דמיני מזונות שיש עלייהו תוריתא דנהמא קביעות סעודה ויצטרך לברך בהמי"ז. עכ"ל.

והנה לדבריהם עולה להלכה דאדם שאכל מעט פת הבאה בכסנין ואכל עימה דברים אחרים כשיעור קביעות סעודה חייב בברכת המזון אע"פ שלא שבע. וה"ה אם אכל שיעור פת הבאה בכסנין בשיעור כה"ג, ושבע, חייב בברכת המזון, אע"פ שהוא שיעור מועט ולא אכל עימה שאר דברים.

אולם בשו"ע הרב (סי' קס"ח ס"ח) פסק לדינא דהא דאמרינן דאם קובע סעודתו על פת הבאה בכסנין אע"פ שלא שבע מן הלחם לבדו אלא ששבע מחמת

האם מותר לעבור איסור קל כדי להנצל מאיסור חמור

פסק השו"ע בסי' רנ"ד (סעי' ו) דאם נתן לחם בתנור בשבת אפילו במזיד, מותר לו לרדות קודם שיאפה כדי שלא יבא לידי איסור סקילה. וכן בסי' רמ"ד סעי' ו' פסק השו"ע שישראל הקונה מכס ומשכיר לאינו יהודי לקבל מכס בשבת, מותר אם הוא בקבולת, משום פסידא דאדם בהול על ממונו ואי לא שרית ליה אתי לגבות בעצמו ויבוא לידי אסורא דאוי דשמא יכתוב פתקא כדרך המוכסים, עיין במ"ב שם ס"ק ל"ב. ועיין עוד שם בשו"ע סי' רס"ו סעי' א' וסי' ש"יא סעי' א'. נמצא דהתירו חכמים איסור דרבנן כדי שלא יעברו איסור אחר חמור ממנו.

וכן כתב המ"ב (סי' תרנה ס"ק א) על פי המ"א, שאמרינן חטא באמירה לעכו"ם להביא ד' מינים חוץ ל"ב מיל כדי לזכות בעצמו במצות נטילת לולב. ואף התירו לעבור על איסור דרבנן כדי שלא יעבור על איסור של חיבוי דרבנן, כמבואר בשו"ע (סי' שיא סעי' א). וכן במ"ב (סי' רסו ס"ק ב) נקט דאף בזה"י דליכא רה"ר מ"מ התירו לתת כיסו לא"י שלא יבוא לטלטל בעצמו. ועיין בט"ז (סי' רמד ס"ק ו) שכתב כן להדיא, ועיין במהר"ם שיק (או"ח סי' קכו ד"ה ועתה).

אלא שבכ"ה"ג מצינו רק היתר לעבור על איסור דרבנן, אבל לכאורה לעבור על איסור תורה לא מצאנו. וכן כתב בעזר מקודש (אה"ע סי' כג על סעי' ב) שרק לענין רדיית פת שהוא "שבות" התירו חז"ל כדי להנצל מחיוב סקילה, משא"כ לעשות איסור לא תעשה כדי להנצל מאיסור כרת לא מצאנו לחז"ל. ועי"ש שכתב עפ"י זה שעד כאן לא התיר הס"ח (סי' קעו) לעבור על "העון החמור" בשביל להציל את עצמו מאיסור עריות אלא משום שהוא איסור דרבנן.

אולם יעויין בסמ"ק (מצוה רצב), בשערי תשובה (שער ג אות קיב) ובפמ"ג (סי' ג א"א ד"ה מביא מבול לעולם) ועוד מגדולי הפוסקים נקטו שהוא מה"ת. ולפ"ז שוב איכא ראייה מדברי הס"ח דאמרינן חטא באיסור תורה קל כדי שלא תכשל באיסור תורה חמור. אבל עיין במהרש"ג (חי"ב ססי' רמג ד"ה והנה לא אמנע) שכתב שטעמו של הס"ח הוא משום שבמקום שבא להציל עצמו אין זה נחשב "לבטלה". אולם בב"ש (אע"ז סי' כג ס"ק א) מבואר להדיא דלא כדבריו, אלא בכ"ה"ג לבטלה מיקרי ומ"מ שרי כדי להציל את עצמו.

ועיין בדברי השואל בתשובת משיב דבר (חי"ב סי' מג) שכתב שאף באיסור דאורייתא אמרינן חטא באיסור קל ולא תחטא בעצמך איסור חמור, וכמ"ש במנחות (מח.) ועיין עוד שם (סי' מד) שהסכים לדברי השואל.

והנה בס"ח (סי' כח הביא במ"א בסי' פ"ה ס"ק ד' ובמ"ב ס"ק י"ג) כתב דאם אדם במרחץ או במקום הטנופת והרהור רע נכנס בו, יפנה לבו להרהר בדברי תורה ואע"פ שבכל מקום מותר להרהר חוץ מבית המרחץ ובית הכסא, להפריש אדם מן עבירה מותר, ע"כ.

ועיין בחיי אדם (כ"ל ג בנשמת אדם אות ב) שהסתפק האם הרהור בדברי תורה במקום הטינופת הוא איסור תורה והביא ראייה שהוי מדרבנן מדברי הס"ח הנ"ל שכתב דמותר להרהר בדברי תורה כדי להוציא מליבו הרהור רע. ושוב דחה דיש לומר כדאמרינן מוטב לחבר שיעשה איסור קל ולא יעשה חבירו איסור חמור, והכא נמי זה איסור קל כנגד הרהור עבירה, ע"כ. מוכח להדיא דס"ל שאמרינן חטא באיסור קל אע"פ שהוא מן התורה כדי שתזכה. [ועיין במ"ב (סי' עט ס"ק ג ופתיחה לסימן אות ב) שהביא בשם הפמ"ג שהסתפק בדעת הרא"ש האם הרהור בתוך מלא עיניו אסור מה"ת ולהרשב"א בכה"ג אינו אסור כלל. וכתב בבניאור הלכה (על סעי' ב ד"ה אבל להרשב"א) שהאי פלוגתא דהרשב"א והרא"ש הוי ספיקא דדינא, ומ"מ פסק כדברי הס"ח].

וכל זה דלא כשיטת המגיה במשנה למלך (תרומות ספ"ג הי"ז) שכתב דבאיסורי תורה לא שייך לומר חטא באיסור קל כדי שיזכה חבירך באיסור חמור כדאמרינן בעלמא (יבמות פב. ק"ט). מה לי איסור לאו מה לי איסור כרת דסוף סוף עבר אמירא דרחמנא, ע"כ. אולם בנו"ב (אה"ז תני' סי' לז) כתב שנעלם ממנו דברי הרשב"א בתשובה (סי' קכו) שכתב בפירוש דאף באיסורא דאורייתא שייך לומר איסורא זוטא ואיסורא רבא. [ועיין בשו"ת אבני מילואים (סי' יח) שמוכח דלא אמרינן חטא בשביל שיזכה חבירך ע"י עבירה על איסור תורה אפי' היכן שהשני לא פשע].

העלון נתרם
ע"י הרב בנימין שמחה לנג שליט"א
להצלחה בכל העניינים

© שמעתא עמיקתא - הערות ותרומויות בטל' 02 571-3932

שלתו בבשר ודגים חייב בברכת המזון, היינו דוקא באוכל עכ"פ ד' ביצים מן הפת הבאה בכסיני, אבל בפחות מכאן אינו יכול לברך ברכת המזון, אלא יברך המוציא על כזית לחם אחר ואח"כ יברך ברכת המזון. וכל זה בשבע אבל אם לא שבע אינו צריך אף לאכול כזית פת אחרת אלא יכול לברך מזונות ומעין שלש אע"פ שאחרים שבעים בשיעור זה, דכיון דלא אכל ד' ביצים פת הבאה בכסיני לא חשיב קביעו"ס על פת הבאה בכסיני. [ומ"ש דאם אוכל פחות מדי' ביצים ושבע ממנו דיברך על כזית פת המוציא ואח"כ יברך ברכת המזון הוא משום שחשש לדעת הראב"ד דס"ל דכל שבע חשיב קביעות סעודה אע"פ דאחרים אינם שבעים משיעור זה, אולם לדעת ש"ר דפליגי על הראב"ד ס"ל לגר"ז דלעולם אינו מחוייב בברכת המזון כל שאינו אוכל ד' ביצים אע"פ שאכל עם הפת דברים אחרים ושבע - וע"י בזה בשעורי תורה לגר"ח נאה סי' ג' סעיף ט"ז].

ובשו"ת שבט הלוי (חי"ז סי' כ"ה) נשאל על המבואר במג"א דאם קבע סעודתו על פת הבאה בכסיני ואכל הפת אם דברים אחרים כגון בשר וכדו' ושבע משניהם יחד דחייב לברך ברכת המזון אע"פ שמפת הבאה בכסיני לבד לא שבע, אם בכה"ג צריך לאכול שיעור ג' או ד' ביצים מפת הבאה בכסיני או סגי אף באכילת פת כיסנין פחות משיעור זה כיון ששבע ע"י הדברים שלפנת בהם הפת.

והשיב דהדבר תלוי בפלוגת האחרונים בשיעור קביעות סעודה, דאם שיעור קביעות סעודה הוא ג' או ד' ביצים א"כ אם רוצים לקיים פסק המ"א דאם אכלו עם לפתן חייב לברך בהמ"ז אף בפחות מזה א"כ ע"כ דא"צ שיאכל שיעור ג' או ד' ביצים מן הפת הבאה בכסיני, אבל אם נאמר כדעת הגן המלך והגר"א דהשיעור הרבה יותר מזה א"כ באוכל עם לפתן יתכן דבעינן שיאכל עכ"פ שיעור ג' או ד' ביצים מן הפת הבאה בכסיני ע"מ שיאכל לברך בהמ"ז, וכדמפי' בשו"ע הרב להדיא. ועוד דבשה"צ הוכיח מן המג"א הנ"ל דבעי יותר מדי' ביצים וא"כ לה"ל נהי דכדאי מאד לחוש לכתחילה לשיעור ד' ביצים אבל אם אכל מן הפת לבד יותר, או אכל גם לפתן ולא היה בפת ד' ביצים אין לברך ברכת המזון מספק.

דח"ה יש לפנינו ס"ס דבלא"ה דעת הברכ"י ועוד פוסקים דלית להו חידוש המג"א דשונה הדין ע"י אכילת שאר דברים עם הפת, ונהי דהרבה פוסקים פסקו כמג"א מ"מ בהצטרף עוד הספק הנ"ל ה"ל ס"ס, ספק אי בעי ד' ביצים ללא הבשר וספק דילמא דלא כמג"א, וכ"ש אי נמצא כשה"צ דאין ב' ההל' מתקיימות יחדיו, עכ"ל.

וא"כ כ"ש אדם האוכל פת הבאה בכסינין פחות מדי' ביצים דאינו מברך ברכת המזון אע"פ ששבע ממנו, אע"פ שאחרים שבעים ממנו בכה"ג שמלפתים את הפת עם דברים אחרים, דהרי אף בכה"ג שמלפתו עם דברים אחרים ושבע ממנו ס"ל לשבט הלוי דאין לו לברך ברכת המזון.

[נכתב ע"י הרב ש. פ. שליט"א]

פניני מוסר

עניני בטחון בה' (ב) מעלת הבטחון

הבטחון עיקר המצוות - ודע כי כל עניני ישראל ומקריהם במדבר הכל היה נסיון גמור כדי שיגדלו נפשם השכלית במדרגות הבטחון שהוא שרש האמונה כדי שיהיו ראויים לקבל התורה, ולסבה זו קרע להם את הים מדי עברם לתוכו ולא בבת אחת... גם ירידת המן דבר יום ביומו ולא לימים רבים הכל נסיון גמור... כל העניינים האלה היו נסיון גמור כדי לקבוע בנפשותם מדת הבטחון. ועל זה אמר שלמה המלך ע"ה להיות בה' מבטחך הודעתך היום אף אתה... באר לנו כי מדת הבטחון עיקר גדול ויסוד התורה והמצוה". (רבינו בחיי, שמות יג, יז)

בכח הבטחון להציל מצרות - כ"י עם שמירת התורה והבטחון יגן השי"ת בעד החוסה בו מכל צרה, שנאמר אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו... להודיע כי עם שמירת אמרת השם והבטחון יגן השם לחוסה בו מכל צרה... והנה כתיב "טוב ה' למעוז ביום צרה ויודע חוסי בו" (נחום א, ו) פירוש, יעשה מקום הראוי להם כי לא ילכדו בעת צרה החוסים בו, אף על פי שנגזר על המקום ההוא לעשותו כלה". (רבינו יונה משל"ג, כז)

נערך ע"י מחבר סדרת "עבודת המועדים"